

הרב עזריאל אריאל / עטרת

חסד שבמלכות

הדברים מוקדשים לאנשי החסד של כפר מימון,
אשר בהתנהגותם אצילת הנפש באותם ימים גדולים
בנו את המסד למנהיגות בעם ישראל

שני סיפורים יש במגילת רות. האחד - הגלוי - הוא סיפורם של אלימלך ונעמי, רות ובועז; והשני - המכוסה והנסתר - סיפורה של מלכות ישראל. הסיפור הגלוי - סיפור של חסד הוא.

> אמר ר' זעירא: מגילה זו, אין בה לא טומאה ולא טהרה ולא איסור ולא היתר. ולמה נכתבה? ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים. (רות רבה ב', יד)

ראשיתו של הסיפור - באלימלך.

> למה נענש אלימלך? על ידי שהפיל לבן של ישראל עליהם. [משל] לבוליטין שהיה שרוי במדינה, והיו בני המדינה סבורין עליו ואומרים שאם יבואו שני בצורת והוא יכול לספק את המדינה עשר שנים מזון. כיון שבאת שנת בצורת, יצתה לה שפחתו מעילת בסידקי וקופתה בידה; והיו בני המדינה אומרים: זהו שהיינו בטוחים עליו שאם תבא בצורת הוא יכול לפרנס אותנו עשר שנים, והרי שפחתו עומדת בסידקי וקופתה בידה! כך אלימלך היה מגדולי המדינה ומפרנסי הדור, וכשבאו שני רעבון אמר: עכשיו כל ישראל מסבבין פתחי, זה בקופתו וזה בקופתו. עמד וברח לו מפניהם. הדא הוא דכתיב: "וילך איש מבית לחם יהודה". (רות רבה א', ד)

אלימלך סירב לפתוח את אוצרותיו בפני בני עמו בשעת צרתם, ירד למואב ומת בעוונו. אשתו נעמי, "שהיו מעשיה נאים ונעימים", נגררה אחריו לגלות ושבה לארץ ישראל לאחר מותו. סיפור החסד ממשיך בחסדיה של רות עם נעמי חמותה ובמעשי החסד של תושבי בית לחם המזמינים את העניים ללקוט בשדותיהם, והוא מסתיים בגאולתה של רות על ידי בועז.

אך זהו רק סיפור אחד. בתוכו מסתתר סיפור נוסף, אשר ראשיתו נעוצה בתוך סיבוכיה של תקופת השופטים, באותם ימים אשר בהם אין מלך בישראל, וסופו בלידת משיח ה', דוד מלך ישראל. ומייד נעצרים אנו ותמהים: מה הקשר בין אותם סיפורים? הרי מלכות, כל עניינה הוא משפט ומלחמות, ומה לה ולסיפורי חסד?

כאמור, סיפורה של המגילה מתרחש בתקופת השופטים. "בימים ההם אין מלך בישראל, איש הישר בעיניו יעשה". לית דין ולית דיין. הדור "שופט את שופטיו" (מדרש זוטא רות פר' א). הפלשתים עולים ומתגברים, המצב הכלכלי חמור והמצב הכללי קרוב לכלל ייאוש.

"ויוקים ואנשי כוזבא ויואש ושרף אשר בעלו למואב ויושבי לחם..." (דבה"א ד', כב). "ויוקים" – זה אלימלך; "ואנשי כוזבא" – אלו בניו, **שהיו מכוזבים**; "יואש" – **שנתייאשו** מארץ ישראל; "ושרף" – ששרפו את התורה... (רות רבה ב', ד)

אדם אחד, יש בכוחו לבנות את מלכות ישראל. הלוא הוא אלימלך. שמו מעיד על ייעודו – להקים מלכות שתתן ביטוי למלכות ה' עלי אדמות: א-לִי מלך. אולם הוא ומשפחתו הכזיבו ואכזבו, ועל כן נקראו "אנשי כוזבא".

"ושם האיש אלימלך" – שהיה אומר: אלי תבוא מלכות. (רות רבה ב', ה)

התייחסותו לשאלת המלכות הייתה למען עצמו, בבחינת 'אלַי מלך'; אלַי – למעני ובשבילי – תבוא המלכות. על כן הוא בחר בבריחה מעמו הסובל, ועל כך נתן את הדין.

המלכות בישראל – בעייתית היא עד מאוד. אנוכיותו של האדם המתמנה למלך ואומר "אלַי תבוא מלכות" תהפוך את המלכות מכלי שרת ביד ה' ועמו לעריצות המשרתת את המלך עצמו. לכן, אין זה טבעי לישראל למנות להם מלך.

כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלוֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּה בָּהּ, וְאָמַרְתָּ – אָשִׂימָה עָלַי מֶלֶךְ כְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתָי: שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלוֹהֶיךָ בּוֹ... (דברים י"ז, יד-טו)

התורה עצמה מודיעה לנו שהבקשה למנות מלך תבוא מתוך רצון לחקות את הגויים בסביבה, ולא מתוך נטייה לאומית טבעית. גם המציאות הראתה שהמלכות קמה רק מתוך אילוץ חיצוני של התגברות הפלשתים.

כדי שמלכות ישראל לא תהפוך לעריצות, כדי שתהיה באמת "יסוד כסא ה' בעולם", נדרש לבנותה על יסודות אחרים, יסודות של חסד. בית המלוכה הישראלי צומח מתוך סיפור של סבל ועוני מחד, וצדקה וחסד מאידך. ומאז שמעו וידעו כל העמים "כִּי מַלְכֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי מַלְכֵי חֶסֶד הֵם" (מל"א כ', לא). את הנטייה והכישרון למלכות שואב עם ישראל דווקא מן השכנים. רות וערפה – נסיכות ובנות מלכים הן, בנותיו של עגלון מלך מואב, מהן צומחת מלכות ישראל. אלא שהתוכן מתברר בכור המבחן היהודי. ערפה – "שהפכה עורף לחמותה" והתנתקה ממנה בעת צרתה – נדחית (וממנה יוצא גוליית). על בעלה, כליון, נגזר כיליון מוחלט בלי אפשרות תיקון. רות, לעומתה, היא אשת החסד, "שראתה דברי חמותה" ודבקה בה למרות הכל. בעלה, מחלון, אינו כלה אלא חולה, ובסופה של

הדרך מגיע אל תיקונו. אלמנתו היא הנבחרת להצטרף לעם ישראל ולהשתתף בהקמת מלכותו.

עם ישראל מקבל את רות בחשש. הוא מוכן לאפשר לה ללקוט בשדותיו וליהנות מחסדו בעקיפין, אך לא נותן לה דבר במישרין. היחס אל מושגי המלכות הבאים מן החוץ, חשדני הוא. רק לאחר שעמד על אופייה כאשת חסד, נותן הוא לה מתנה: לחם ומים, חומץ ושיבולים.

וַיַּעַן בֹּעַז וַיֹּאמֶר לָהּ - הֻגֵּד הֻגַּד לִי כֹּל אֲשֶׁר עָשִׂית אֶת חֲמוֹתֵךְ אַחֲרֵי מוֹת אִישֵׁךְ... וַיֹּאמֶר לָהּ בֹּעַז לְעֵת הָאֹכֶל - גֹּשִׁי הֲלֹם וְאָכַלְתְּ מִן הַלֶּחֶם וְטָבַלְתְּ פִּתֵּךְ בַּחֹמֶץ...

"ויאמר לה בועז לעת האוכל, גושי הלום" - ר' יוחנן פתר בה:... "גושי הלום" - קרבי למלכות, ואין 'הלום' אלא מלכות... "ואכלת מן הלחם" - זו לחמה של מלכות. (רות רבה ה', ו)

גם רות עצמה רוחצת מטומאת עבודת כוכבים שדבקה בה טרם ירידתה אל הגורן. אולם גם לאחר כל זאת, החששות גדולים. הגואל פוחד להכניס זמורת זר לכרם בית ישראל. "לֹא אוּכַל לִגְאָל לִי פֶּן אַשְׁחִית אֶת נַחֲלָתִי" (ד, ו). רעיון המלוכה, כפי שהוא מקובל באומות העולם, כהאלהה של המלך, מסוכן הוא עד מאוד לעם אשר חרת על דגלו מלכות אחרת, מלכות שכל כולה לא באה אלא כדי לייצג את מלכות ה' עלי אדמות.

הגואל לא יודע כי את המסר המיוחד, המתאים למלכות ישראל, קיבלה רות דווקא מאביה, עגלון מלך מואב:

רות וערפה, בנותיו של עגלון היו, שנאמר: "דבר א-לוהים לי אליך, ויקם מעל הכסא". אמר לו הקב"ה: אתה עמדת מכסאך לכבודי; חייך, הריני מעמיד ממך בן יושב על כסא ה'. (רות רבה ב', ט)

גם בועז לא ידע זאת כשלקח את רות לו לאשה. הוא עשה חסד ללא כל חשבון. אולם ממנה יצא דוד מלך ישראל, "שריווהו להקב"ה בשירות ותשבחות" (ברכות ז ע"ב). רות - מלשון רוויה, שלמות אישית המאפשרת לכוחות בלתי-מוגבלים של נתינה להישפך החוצה ללא גבולות - היא שנבחרה להיות "אֻמַּה של מלכות".

אולם כדי להוציא מן הכוח אל הפועל את כשרון המלכות יש לעבור דרך חתחתים.

"וטבלת פיתך בחומץ" - אלו הייסורין, שנאמר: "אל באפך תוכיחני".
"ותשב מצד הקוצרים" - שנוצדה ממנו המלכות לשעה... שהיה דוד בורח מפני אבשלום...
ויצבט לה קלי" - שהיא עתידה לחזור לו. (רות רבה ה', ו)

שער המלכות והגאולה

חסד שבמלכות / הרב עזריאל אריאל

כך קמה מלכות בית דוד, וכך לעתיד לבוא:

דבר אחר - מדבר במלך המשיח:
"גשי הלום" - קרובי למלכות.
"ואכלת מן הלחם" - זה לחמה של מלכות.
"וטבלת פתך בחומץ" - אלו הייסורין, שנאמר: "והוא מחולל מפשעינו".
"ותשב מצד הקוצרים" - שעתידה מלכותו ליצד ממנו לשעה, שנאמר:
"ואספתי את כל הגויים אל ירושלים למלחמה ונלכדה העיר".
"ויצבט לה קלי" - שהיא עתידה לחזור לו, שנאמר: "והכה ארץ בשבט פיו".
ר' ברכיה בשם ר' לוי: כגואל הראשון כך גואל האחרון, מה הגואל הראשון נגלה וחזר ונכסה מהן... אף גואל אחרון נגלה להם וחוזר ונכסה מהם. (רות רבה ה', ו)

